

Смотрицький Герасим

(р.н. невід. - 1594 або 1597)

нар., мабуть, у перш. пол. XVI ст. в с. Смотрич, тепер Хмельн. обл., помер в м. Острозі. Видатний освіт. і культ. діяч XVI ст., педагог, письменник-полеміст, поет. Його батько - ерудована людина, писар, ім'я якого засвідчене підписом на рукописному збірнику сер. XVI ст.: "Писал дяк Данило в граді Смотричі". В цей зб. увійшли "Сказаніє Афродітіана", "Менандрові мудрості", легендарна повість про Яна Гуса. Пізніший список цього зб. переписав його син Герасим - "многogrъшний Герасим", що зазначено на тексті копії. Син С. - *Мелетій*, спудей і випускник ОА, видатний укр. письменник і філософ XVII ст. У другій пол. 70-х рр. С. переїхав до Острога, мабуть, на запрошення *В.-К.К. кн. Острозького*, і став першим ректором ОА. Горав також діяльну участь у роботі острозької друкарні (див. - *Острозька друкарня*) поряд з *Іваном Федоровичем (Федоровим)*, зокрема при виданні "*Букваря*" ("*Азбуки*") 1578 і славетної "*Острозької Біблії*". Перші силабічні його вірші давньоукраїнською мовою вміщені в "*Біблії*" - "На герб князів Острозьких", тобто перший в українській літературі своєрідний геральдичний коментар та інтерпретація до герба кн. Острозьких. У цих віршах маються такі рядки: "Зри сіа знаменіа княжате славнаго, ихже сьдръжить домъ его от вѣка давнаго... Въоружень воинъ сміа поправъ мужественно, копіємъ сего посередѣ пронезе явственно. Яко древнаго враждебника человеческого рода, понеже злomu з добримъ не бываеъ згода... Впорий (вторий. - *ред.*) воинъ храбростію пръвому подобны, токмо оружіємъ отмѣненъ и топосел гробныи, Меч... обнаженъ в десницы имѣл острыи обоиду, имже крѣпціи на враги пріємлють побѣду... Великоа глубины богослова княже сѣменныи, да сподобить та Господь Бог вънець пріати нетленныи..." У зверненні до читача Біблії *Г.С.* у віршованій формі писав: "Всакаго чина православныи читателю, Господу Богу благодареніе въздаймо яко благодателю. Сподобиль убо насъ аще и напоследокъ лѣтомъ, познати волю свою съ благимъ отвѣтомъ... Восточныа

церкве в русінскомъ народѣ, ся же свѣтлость сіаеъ в поганскои нѣзгодѣ... Слово бо Божіе ни в чомъ не мѣнитъся, родъ правыхъ въ всемъ благословитъся... Восточныа церкве яко дневи начало, и дѣиствы богоподобными израдно сіяяло. Западныа же церкве яко начало ноши, и поразумѣли древо по его овощи. Нынѣже Конъстантинъ Острозское княжа, его же Богъ самъ избра, яко вѣрна стража... Нам же преславно явиса всемирнаа радость, всесвѣтлихъ писаніи неізгланнаа сладость...". Зроблене порівняння і проведена паралель між київським кн. Володимиром і острозьким кн. Василем-Костянтином: "Владимерь бо свои народ крещеніємъ просвѣтилъ, Конъстантинъ же благородуміа писаніємъ освѣтилъ". Звеличується рід кн. Острозьких з посиланням на вірогідні наративні (оповідні) джерела: "Паче же польска кроника, и рускіи лѣтописецъ свѣдительствоуют домъ сеи яко побѣдоносецъ". В "*Біблії*" надруковані дві передмови. У першій, а її автор, мабуть, С., розглядається історія цього могутнього роду в Острозі і здійснення там наукової, пошукової і археографічної роботи. Підкреслюється складність видання "*Біблії*": "Обаче ни дѣла зачати ниже дѣлателеи еже творити на сіе изобрѣтохомъ, ибо и книгъ, глаголемыхъ Вивліа, въ зводъ сего дѣла начальствомъ не и мѣхомъ, дабы нашему изволенію, к началству сего сѣдѣніа въ всемъ была доволна. Но и въ всѣхъ странахъ роду нашего языка словенскаго, ниже едина обрѣтеся сѣвршена въ всѣхъ Книгахъ Вехаго Завѣта..." В Острозі були зібрані численні примірники Біблії різними мовами: "...Таже і иныхъ Библии много изобрѣтохомъ, различныхъ писменъ, и языковъ", проте "помощниковъ же и сидателеи велми мало". Хоч ця перша передмова (вона починається словом: "Боже отче Вседръжителю...") і написана, за словами її автора, від імені *В.-К.К. кн. Острозького*, сучасні літературознавці вважають, що її автором був, можливо, С. У другій передмові передостанній абзац (перед вказівкою на її авторство С.) розпочинається з такого звернення до читачів Біблії: "Сіе предсловіице прозрѣвъ мои господине читателю благочестивии, пріемли, якоже хоцещи, токмо молю, мене недостойнаго ненаученіа

